

ABSTRAKTO RAZMIŠLJANJE O KONKRETNIH DOGAJANJIH

Problem ozmišljanja bivanja, lastne eksistence, lahko rešujemo le s permanentno aktivnostjo. Naš obstoj temelji na delovanju, ki spreminja primarni kaos v urejeno strukturo, da je smisel stvaren, ki so pasivne in z njihovo uporabnostjo ta smisel razjasnjuje. .

Celotno delovanje je boj med bit /doseženo, izvršeno, preteklo/ in nišes /ideali, vrednote, prihodnost/. Ko si zastavimo cilje, vrednote, so naše delovanje v tej smeri, poskušamo jih doseči, sprazniti ideal v bit. Toda vedno smo opazni, da ideala ne moramo popolnoma doseči, da se mu lahko le neprestano približujemo. Ideal je tako /po Sartru/ nišes, ker ni nikoli prisoten. Moramo se zavedati, da naša eksistenca temelji na tej nedosegljivosti, kajti z dosegljivostjo ideala ukinemo svoj obstoj, preidemo v pasivnost, lastno bit identificiramo z nišesom.

Iz teh izvajanj sledi, da naš obstoj omogoča relacija bit - nišes, ki ima za posledico alienacijo. To je pojav, da določeni družbeni ali ideološki odnosi delujejo kot tuja sila, ki človeka obvladuje, namreto, da bi jo le ta sam obvladaval. Ker se ne znamo sprazniti s stalnimi porazi, ki jih doživljamo, je ta pojav dejansko vedno pogosteje prisoten.

Kako zelo smo preprosti, ko iščemo ishod v iskanju neke umišljene svobode, katere biti nismo smočni natančno definirati. Kdaj nam bo postalo jasno, da z zahtevo po deklarirani osebnosti, zahtevamo v bistvu negacijo vsega obstoječega, razen lastne biti. Ko sprejmemo svojo eksistenco, moramo pristati na dejstvo, da v svetu nismo sami, da smo svobodni le kot bit za sebe, kot bit za drugega pa odvisni,

Stran iz AA

Uvodnik

Soba 25

Miha Dešman

Soba 25 je živa legenda ljubljanske šole za arhitekturo, eden od fenomenov, povezanih najprej z osrednjo figuro profesorja Edvarda Ravnikarja na šoli, nato pa tudi z *revolucionarnim nabojem* študentskega upora iz leta 1968 ter njegovimi slovenskimi odmevi. Kot gledamo danes na ta čas, je prvi vtis povezan z dolžnim občudovanjem, celo nevoščljivostjo, pa tudi z nostalgijo. Ko pa se bolj odprto in natančno potopimo v ta na videz oddaljeni čas, njegovo mentalno strukturo in predvsem njegov intelektualni in umetniški domet, pa se nam razodene kot temelj, kot nekaj, kar odločilno zaznamuje in določa tudi današnji čas v slovenski arhi-

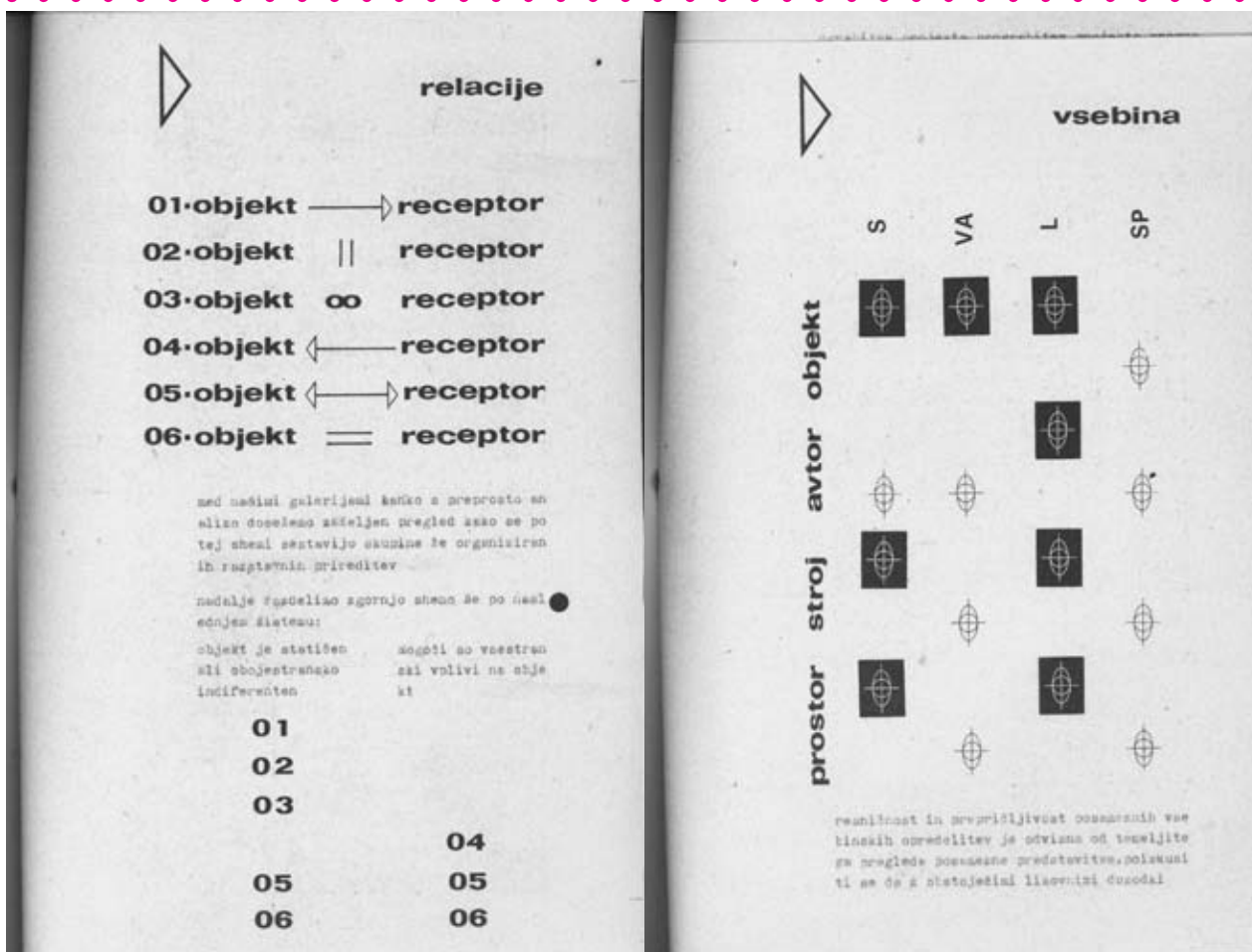
tekturi. Ravnikarjeva ali z drugim imenom Ljubljanska šola¹ vse bolj postaja identitetna prtljaga mlajše generacije naših arhitektov, ki so se takrat komaj (ali pa še ne) rodili. Bila pa je tudi okvir obdobja formiranja sedanje generacije seniorjev (*ab*), katere najbolj živi del je neposredno zrasel iz Sobe 25. Kako se stvari ponavljajo! Gre za to, da nam Soba 25 nazorno pokaže, kako arhitekturni trendi, v tistem času predvsem strukturalizem in post-strukturalizem, niso samo stavbe, pač pa je tudi diskurz. Arhitektura se zgodi v podobah, reportaži, filmu, v kakršnikoli obliki besedila. To je bilo povezano s takratnimi konceptualizmi v umetnosti. In s takratnimi tendencami v sociologiji, filozofiji, politiki ...

In to postaja danes ponovno (že vsaj tretjič od takrat), tudi s krizo, vse bolj aktualno. Seveda gre tudi za fenomen faznega zamika. Ravnikar je v začetku šestdesetih let uvajal *bauhausovsko* doktrino v poučevanje

arhitekture v času, ko je bila celo ulmska šola, kot nosilka *bauhausovske* legitimite, v zatonu. A je ta isti eksperiment slovensko oblikovanje do danes postavil na nov trden temelj. Levičarstvo šestdesetih let je na področju arhitekture v Sobi 25 našlo svoj akcijski izraz in v nadaljevanju tudi teoretskega. Ta se je artikularno predvsem skozi revijo *ab*, njene akcije in pa besedila, ki so jih pisali Požanel, Torkar in drugi, od katerih so bili nekateri priobčeni ali vsaj komentirani v tem zborniku. Nadaljevanje zgodbe se je razvijalo predvsem v dveh smereh, v "nadaljevanju kritičnega diskurza" in v vrnitvi k "arhitekturi kot arhitekturi".

Prva, v narekovajih marksistična kritika arhitekture, je vključevala kritiko avtorja. Ta kritika je odvracala pozornost od poklica, od stavb, od projektiranja, tako da se je nazadnje dozdevalo, kot da same zgrajene stavbe za arhitekturo niso pomembne. Ali še huje,

da je stavba le odraz diskurza. Razvila se je v poznih sedemdesetih in osemdesetih letih in je vrh dosegla v besedilih Janka Zlodreta. Letos je izšla antologija njegovi tekstov², ki jo lahko beremo vzporedno z besedili te številke. A gibanje, ki se je začelo kot kritika in je sprva oblikovalo avtorje del, ki so predvsem besedilna: kritike, teoretike, zgodovinarje, urbaniste, se je nato radikalno obrnilo z nastopom nove intelektualne pozicije – postmodernizma. Ta je preobrnil vero v besedilo in jo vrnil na predmet, to je na arhitekturo samo, v njeno avtonomijo in v "arhitekturo kot arhitekturo". Tudi pri tej "vrnitvi" so bili protagonisti Sobe 25 v prvih bojnih linijah: Jurij Kobe in Matjaž Garzarolli, z Alešem Vodopivcem, Janezom Koželjem, Vojtehom Ravnikarjem ter Majdo Cajnko in Andrejem Hrauskijem ter drugimi na novo začrtajo slovensko arhitekturno kulturo osemdesetih in naprej. Avantgardnost so

Jovo Grobovšek: Gal-Razs-Pro, 1972

Editorial

Room 25

Miha Dešman

Room 25 is a place of legend in the Ljubljana school of architecture. It is associated with the central figure of Professor Ravnikar and the 1968 student uprising. As we look back, our first reaction is one of admiration, even envy and nostalgia. However, when we immerse ourselves in that not very distant past, with its mental structures and its intellectual and artistic scope, we recognize that it laid the foundations of present trends in Slovenian architecture.

Professor Ravnikar's so-called Ljubljana school of architecture¹ helped shape the identities of a future generation of archi-

itects who were maybe only born at that time, but it was also a formative influence on the present senior generation, the most vital members of which grew out of Room 25. How history repeats itself! Room 25 shows us how trends in architecture - then specifically structuralism and poststructuralism - are not only about buildings but also about discourse. Architecture can be expressed through images, reports, film or any textual form. In those days it was related to conceptual art and trends in sociology, philosophy and politics.

In the present time of crisis we can perceive the same trends in a different context. Professor Ravnikar started introducing Bauhaus doctrine into his teaching when the Ulm school, carrier of the Bauhaus message, was in decline. But the Bauhaus experiment gave solid foundations to Slovenian design

which have lasted until today. Leftism in the sixties found its expression in Room 25, first through action and later also through theory articulated in the Architectural Bilten magazine in texts written by Dare Požnenel, Vinko Torkar and others, some of which also appear in this publication. The story continued mainly in two directions: the continuation of critical discourse and the return to architecture as architecture.

The first so-called marxist critique of architecture included criticism of the author. It deflected attention from the profession itself and from buildings and design, so it seemed that what was being built was not important for architecture or, even worse, that the buildings were only a reflection of the discourse. It then developed in the late seventies and eighties, culminating in the writings of Janko Zlodre, whose anthology

was published earlier this year.²

The movement which started as criticism initially produced authors of mostly textual works: critics, theoreticians, historians and urbanists. But then it turned towards a radically new intellectual position - postmodernism, which transformed belief into architecture. At this turning point the protagonists of Room 25 were in the front line: Jurij Kobe and Matjaž Garzarolli, with Aleš Vodopivec, Janez Koželj, Vojteh Ravnikar, Majda Cajnko and Andrej Krausky, who defined the new Slovenian architectural culture in the eighties and beyond. Avant-gardism was replaced by rationalism, but the openness to experimentation and scepticism was retained.

Now we return to Professor Ravnikar and Room 25. The Professor intentionally en-

Stran iz AA No 5

zamenjali z racionalizmom, a je kljub temu ostala latentno prisotna v 'odprtosti' za dvom in eksperiment.

Vrnimo se k Ravnikarju in v Sobo 25. Profesor je zavestno spodbujal izbrano generacijo študentov, za katero je presodil, da je perspektivna, da bi bila alternativna, eksplozivno kritična in radikalna. Ne vem, ali je bil njegov namen uravnoteženje ali miniranje preveč statičnega vzdušja v slovenski arhitekturi, ki je nastalo po dokončni uveljavitvi njegovega predhodnega projekta – generacije učencev iz petdesetih let – prav tiste, ki jo danes častimo kot pripadnike Ljubljanske šole. Ali pa je impulzivno prenašal svoje vsakokratne obsesije in razmišljanja v svoje poučevanje. Za to drugo bi govorile izkušnje o njegovi nezainteresiranosti v zadnjih letih na šoli, ki se jih spominjam tudi sam, ko je svojo pozornost usmerjal na druga polja, predvsem velika gradbišča v Ljubljani in drugod, ki so

zaposila večino njegove energije.

Kakorkoli že, eksperiment je uspel, morda celo bolj, kot si je profesor predstavljal in Soba 25 je zaživela svoj dramski lok, ki dobiva s to številko epilog. Pokaže se, da je arhitektura močna, če je utemeljena na razmišljanju, če je intelektualno povezana s časom in družbo, in še to, da sta aktivizem in utopično kritični moment pomembna za njen prepoved in odzivanje na prostor in čas.

Seveda pa si moramo na koncu zastaviti tudi vprašanje dometa današnjega časa. Kaj razmišljajo sedanje generacije študentov in njihovih profesorjev? Za kaj se zavzemajo? Kako je z njihovo/našo revolucionarnostjo, pogumom, odklonom od prevladujočih struktur, z eksperimentom in napredkom? Ali smo še sposobni oživiti utopično razsežnost in potencial političnega aktivizma? Ali pa je arhitektura postala res le prazna govorica, ki

sta jo privzela komercialni oblikovalski svet in družba spektakla?³

1. Stane Bernik, *Slovenska arhitektura dvajsetega stoletja*, Mestna galerija Ljubljana, 2004; *Več avtorjev, 20. stoletje: arhitektura od moderne do sodobne*, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2001, itd.
2. Janko Gerdol Zlodre: *Notice o arhitekturi in dru-gem*. Založba /'cf, Ljubljana, 2011.
3. Guy Debord, *Družba spektakla*, Koda, 1999.

Ekskurzija v Avstrijo, 1971

couraged the generation which he believed would be critically explosive and radical. I am not sure if his intention was to balance or to undermine the static atmosphere in Slovenian architecture that prevailed in the fifties under the generation who are today looked upon as honorable members of the Ljubljana school. Maybe he was just impulsively putting his current obsessions and thinking into his curriculum. This interpretation would seem to be supported by his loss of interest in the school when he turned to focusing his energy on other areas, such as large building sites in Ljubljana and elsewhere.

However, the experiment was a success, maybe more than Professor had imagined. Room 25 was set in motion and is now getting its epilogue here in this AB edition. It proved that architecture is strong when it is based on solid foundations of thinking and

is intellectually related to the social issues of its time. Activism and utopian vision are crucial for its rebirth and response to space and time.

What is the situation today? What is the thinking of today's students and their professors? What are their value systems? Where is their revolutionary courage, defiance of governing structures and willingness to experiment and progress? Are we still able to revive the utopian hopes and potential of political activism?

Or maybe architecture has become only empty talk, taken over by the commercial world of design and the social world of show and spectacle.³

1. Stane Bernik, *Slovenian architecture in twentieth century*, mestna galerija Ljubljana, 2004; *Several authors, 20. Century: Architecture from modern to present*, Zavod za varstvo kulturne dediscine Slovenije, 2001, itd.
2. Janko Gerdol Zlodre: *Notes about architecture and everything else*, Publisher /'cf, Ljubljana 2011.
3. Guy Debord, *Družba spektakla*. 1999.